

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Psühholoogia instituut

Mia Lahtvee

**TEISMELISTE KONFLIKTİKÄITUMINE VANEMATEGA JA SELLE SEOS
LÄHEDUSEGA**

Uurimistöö

Juhendajad: Tiia Tulviste, PhD

Anni Tamm, PhD

Tartu 2017

Teismeliste konfliktikäitumine vanematega ja selle seos lähedusega**Kokkuvõte**

Uurimuse eesmärk on hüpoteetiliste konfliktisituatsioonide abil uurida eesti teismeliste konfliktikäitumist nende vanematega ning selle võimalikku seost emotsionaalse lähedusega. Uuringus osales 187 teismelist (113 tüdrukut ja 73 poissi). Andmeid koguti Phinney jt. (2005) eeskujul loodud küsimustikuga (Tamm ja Tulviste, 2011), mis kujutas endast nelja hüpoteetilist konfliktsituatsiooni. Seejärel paluti teismelistel vastata, kuidas nad sellistes situatsioonides käituksid, miks nad nii käituksid ja kui tihti neil selliseid konfliktsituatsioone esineb. Seejärel paluti neil hinnata, kui lähedaseks nad end oma vanematega peavad. Uuringu tulemustest selgus, et teismelised ei käitu situatsioonides ühtmoodi, vaid see oleneb konfliktsituatsioonist; vanuse lõikes statistiliselt olulisi muutusi konfliktikäitumises ei täheldatud ning ei saa öelda, et konfliktikäitumisel oleks seos sellega, kui lähedaseks laps end oma vanemaga hindab.

Märksõnad: teismeliste konfliktikäitumine vanematega, seos lähedusega, hüpoteetilised konfliktisituatsioonid

Parent-adolescent Conflict Behaviour and its Relation with Closeness

Abstract

The aim of this study is to learn the way adolescents act in conflicts with their parents and its possible relation with closeness. The study involved 187 adolescents (113 females and 73 males). Data was collected with a questionnaire by Phinney et al. (2005) modified into Estonian context (Tamm & Tulviste, 2011). The questionnaire consisted of 4 hypothetical conflict situations to which adolescents answered how they would act, the reasoning behind it and how often the types of situations appear. They were also asked to evaluate how close they feel to their parents. The results showed that adolescents act differently depending on the type of situation. The conflict behaviour did not change drastically throughout the years and there was no significant association with closeness.

Keywords: parent-adolescent conflict, closeness, hypothetical conflicts

Sissejuhatus

Teismeliste ja vanemate vahel tekkivate konfliktide olemus ja tekkepõhjused

Teismeiga on üleminekuperiood lapsest täiskasvanuiks. Teismeeas algusaastaid, vanuses 10-15, iseloomustavad mitmed bioloogilised, kognitiivsed ja sotsiaalkognitiivsed muutused, mis mõjutavad teismeliste arusaamu nii iseendast kui ka suhteid neid ümbritsevate inimestega (Paikoff ja Brooks-Gunn, 1991). Suhete üheks osaks on ka konfliktid, mis on eriarvamus kahe inimese vahel, kellel on erinevad arvamused või põhimõtted (Cambridge Dictionary).

Muutused peresisestest suhetes on allikaks teismeliste ja vanemate vaheliste konfliktide tekkimisele (Allison ja Schultz, 2004). Lundell jt. (2008) kirjutab, et eeldatavasti võiks konflikti eesmärk olla oma tahtmise saamine. Konfliktidel on aga lisaks oma tahtmise saamisele ka muid eesmärke. Konfliktide eesmärkideks on ka positiivsete suhete hoidmine vanemaga, konfliktide vältimine ning vastaspoole arvamus või tunnete muutmine (Lundell jt., 2008). Teismelised muutuvad kasvades iseseisvamaks ning soovivad oma elu puudutavaid otsuseid ise vastu võtta. Fuligni (1998) viitas oma uuringus Smetanale (1988), kelle sõnul teismeeas ei sobi enam teismeliste, et vanemad nende isiklikku elu ning tegemisi kontrollivad. See võib olla selle tõttu, et laps-vanema suhtes ei ole võim võrdselt jaotunud (Doorn jt., 2008).

Teismelised satuvad vanematega tihedamini konfliktidesse näiteks siis, kui nad tunnevad, et nende privaatsust rikutakse (Hawk jt., 2009). Lundell jt. (2008) järgi tekib enim konflikte kodutööde teemadel, seejärel hobide (valik, ajastus, kestus), akadeemilise saavutuse, magamine minemise/koju jõudmise aegade teemadel. Kõige vähem oli konflikte teemadel, mis puudutasid teismeliste väljanägemist (Lundell jt., 2008). Jõudes täiskasvanueale lähemale, kasvab ka kohustuste ja vastutuste hulk ning juurdepääs õigustele, mis täiskasvanueaga kaasas käivad (Paikoff ja Brooks-Gunn, 1991).

Allison ja Schultzi (2004) järgi tekkis enim konflikte majapidamistöode, toa koristamise ning koolitööde/koolis käimise teemadel, kõige intensiivsemad tülid olid häiriva käitumise, halbade iseloomuomaduste ning koolitööde pärast. Smetana (1988) hinnangul arutasid vanemad tihedamini kohustuste üle, kuid teismelised soovisid arutada teemade üle, mis puudutas õiglust.

Muutused vanema ja lapsevahelistes suhetes on vajalikud selleks, et teismeline õpiks iseseisva eluga toimetulekut ning oma elu puudutavate otsuste iseseisvalt vastu võtmist. Teismelised soovivad väljendada oma iseseisvust ja autonoomsust, kuid säilitada ka vanemate poolt saadav

emotsionaalne tugi (Lundell jt., 2008). Vanematele võib sellise käitumismuutuse aktsepteerimine aga raske olla, sest nad ei saa jätkata enam harjunud moel, peavad õppima lahti laskma kontrollist ja harjumusest oma lapse iga tegevuse ja sammu üle otsustada. Peredünaamika (ühtekuuluvus ja konfliktid) ennustab teismeliste psühholoogilist kohanemist (Qin jt., 2012). Võrreldes Hiina päritolu ameeriklasi Euroopa päritolu ameeriklastega leiti, et pere ühtekuuluvuse ja konfliktide erinevuse tõttu on Hiina päritolu ameeriklastel kõrgem tase ärevuse ja depressiooni sümptomites (Qin jt., 2012). Sellest järelduvalt võib väita, et peresuhetel on otsene seos teismeliste vaimse tervisega.

Konfliktide positiivne ja negatiivne mõju osapooltele

Konfliktid teismeliste ja vanemate vahel teismeliste täiskasvanuks saamisel ei ole iseenesest negatiivsete tagajärgedega. Euroopa päritolu ameeriklastega tehtud uuringutes (Allen, Hauser, Bell, & O'Connor, 1994) on leitud, et autonoomsuse ja seotuse väljendamine läbi konfliktide teismeliste ja nende vanemate vahel on positiivselt seotud, andes tõuke teismeliste enesekindluse arenguks (Phinney jt., 2005). Doorn (2008) leidis, et teismee konflikid vanematega on vaid ajutiselt suhet häirivad ning ühe konflikti mõju on tagasihoidlik. Teismelistel, kes hindavad oma iseseisvust, on suhetes oma vanematega kogenud vähem kontrolli ja nõudmisi ning need teismelised, kelle vanemad nende elu rohkem reguleerisid, olid igapäevaselt vähem iseseisvad ja autonoomsed (Karabanova ja Poskrebysheva, 2013). Küll aga on teismeliste ja nende vanemate vahelisi konfliktel ka negatiivseid tagajärgi. Teismeliste ja vanemate vahelisel konfliktil ja konfliktist põhjustatud meeleolulangusel võib olla negatiivne mõju teismelise õpeedukusele (Onongha, 2015).

Autonoomsus konfliktisituatsioonides

Teismeliste käitumine ja oma käitumise põhjendamine konfliktisituatsioonides annab meile võimaluse mõista teismeliste autonoomsust ja seotust – kas püütakse iseend maksma panna, et oma tahtmist saada või keskendutakse pereharmoonia hoidmisele, kuuletudes vanema soovile (Phinney jt., 2005). Pinquart ja Silbereisen (2002) leidsid, et tüdrukutel oli kõrgem autonoomsuse tase kui poistel.

Smetana (1995) järgi võivad teismelised enda autonoomsust rohkem maksma panna neis situatsioonides, kus peavad oluliseks enda otsustusõigust, võrreldes näiteks igapäevaste kodutöödega (Phinney jt., 2005). See tähendab, et teismeline võib konflikte vältida teemades,

mis tema jaoks nii olulised ei ole, kuid panna end maksma nendes situatsioonides, kus näeb enda sõna- ja otsustusõigust.

Kultuuritaustast hoolimata on palju teismelisi, kes väidavad, et ei järgiks vanemate, vaid iseenda soove (Tamm, 2015). Smetana ja Asquithi (1994) järgi võib see viidata sellele, et teismelised rõhutavad oma enda vajadustele ja õigusele teha otsuseid siis, kui kõnealune küsimus puudutab nende isiklikku elu (Tamm, 2015). Pinguarti ja Silbereiseni (2002) hinnangul on autonoomsuse tase kõrgem teismee hilisemas staadiumis.

Lisaks teismeliste konfliktisituatsioonides planeeritavale käitumisele uurib antud töö ka valitud käitumise põhjuseid, et saada parem ülevaade sellest, miks teismelised mingil moel käituvad. Põhjused, miks teismelised konfliktisituatsioonides mingil moel käituvad, võivad meile selgitada, kuidas teismelised oma vanematesse suhtuvad - kas käitumine on tingitud omahuvist või taktitundest teiste vastu, kusjuures olenemata sellest, kas käitumislaid konfliktis olles lõppeb vanemale kuuletumise või iseenda maksmapanekuga (Phinney jt., 2005). Phinney jt. (2005) järgi on erimeelsuste lahendamisel tavaline, et oma vastandliku arvamust avalikult välja näidatakse, kuid konfliktide vältimiseks võidakse eelistada kuuletumist, läbirääkimiste pidamist või tagasitõmbumist.

Konfliktikäitumise muutumine vanuse ja soo alusel

Konflikte teismeliste ja nende vanemate vahel esineb rohkem teismee alguses ning keskel kui enne või pärast teismeiga (Allison ja Schultz, 2004). Chung, Flook ja Fuligni (2009) leidsid Galambose ja Almeida (1992) longituuduuringule tuginedes, et 6.-8. klassides teismeliste üldine konfliktide arv oma vanematega ei tõusnud.

Kuigi vanemate ja teismeliste vahel esinesid tülid sageli, leidsid Allison ja Schultz (2004) oma uuringus, et üldiselt oli konfliktide intensiivsus suhteliselt keskmine. Mis puudutas sugudevahelist konfliktikäitumise erinevust, siis olid tüdrukute konfliktid poistega võrreldes intensiivsemad (Allison ja Schultz, 2004).

Steinberg (1987) leidis, et teismelistel on konflikte rohkem oma emade kui isadega. Antud uurimus aga keskendub teismelise konfliktikäitumisele ning ei võrdle konflikte mõlema vanema vahel.

Konfliktitüübid

Tamme (2015) järgi saab eristada nelja tüüpi konflikte: moraalseid (õiglus, võrdsus), konventsionaalseid (sotsiaalsed kokkulepped), rudentsiaalseid (inimese enda turvalisus) ja personaalseid (inimest ennast puudutavaid).

Laiemalt võiks tuua välja kolme tüüpi strateegiaid, mida teismelised oma konfliktikäitumises kasutavad: prosotsiaalsed (leidmaks mõlemapoolne rahulolu ehk kompromiss; iseenda maksmapanemine, mis on omahuvist lähtuvad ja kolmandana vältimine, millega hoida eemale konfliktidest kas alludes või eemaldudes (Tamm, 2015).

Antud töös kasutasin nelja hüpoteetilist konfliktisituatsiooni, mis näitavad võimalikke konflikte teismeliste ja nende vanemate vahel. Kasutatud on situatsiooni igapäevasest olukorrast (kodutööde tegemata jätmine) ning kolme konfliktisituatsiooni, mis puudutavad nii teismeliste sotsiaalsust eakaaslastega (sõprussuhete keelamine) kui ka teismeliste autonoomsust (linnamineku keelamine ning iseseisvalt reisimise keelamine).

Hüpoteetiliste konfliktisituatsioonide uurimine annab ülevaate, millised on enimesinevad konfliktid teismelistel ja nende vanematel, kuidas teismelised konfliktiolukordades käituksid ning millega oma käitumist põhjendavad.

Suhte kvaliteet vanematega

Pinquart ja Silbereisen (2002) defineerisid oma uuringus mõistet seotus (*connectedness*) Collinsi ja Repinski (1994) järgi nelja komponendiga, milleks on usaldus, intiimsus, lähedus ning vastastikune positiivne mõju. Pinquart ja Silbereisen (2002) leidsid, et teismee algul langeb teismelisel ajutiselt emotsionaalne seotus ja lähedus oma emaga. Teismee möödudes see aga taastub (Pinquart ja Silbereisen, 2002).

Repinski ja Zook (2005) mõõtsid oma uuringus lähedust kolme komponendiga, milleks olid seotus (*interdependence*), emotsionaalne toon ja subjektiivne arvamus. Nad leidsid, et suhte lähedus on mitmemõõteline konstruktsioon, millel on väljapaistev ja arenguliselt oluline aspekt teismeliste suhetes vanematega (Repinski ja Zook, 2005). Hawkes, Burchinal ja Gardner (1957) leidsid, et üldiselt on teismelised rahul sellega, millised on nende suhted vanematega ning kuidas neid kodus koheldakse. Lähedus ja usalduslikud suhted võiksid olla aluseks konfliktide kiiremale lahendamisele ning aitavad vältida pingete eskaleerumist.

Et käesoleva töö eesmärgiks oli muuhulgas teada saada, kas teismeliste ja vanemate vahelisel konfliktikäitumisel võiks olla seos lähedusega, küsiti teismelistelt, kui lähedaseks nad end oma vanematega peavad. Läheduse all mõeldakse antud töös kõiki läheduse eri aspekte neid eristamata.

Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimuse eesmärk oli hüpoteetiliste konfliktisituatsioonide abil uurida eesti teismeliste konfliktikäitumist nende vanematega ning selle võimalikku seost emotsionaalse lähedusega.

Uurimuse käigus püüdsin leida vastuse kolmele uurimisküsimusele:

- ❖ Kuidas teismelised erinevates konfliktisituatsioonides käituvad, miks nad nii käituvad ning milline neljast hüpoteetilisest konfliktisituatsioonist kõige sagedamini teismelistel esineb?
- ❖ Millisel määral erineb konfliktikäitumine teismelistel klasside lõikes?
- ❖ Millisel määral on konfliktisagedusel seos sellega, kui lähedaseks teismeline end oma vanematega hindab?

Hüpoteesid:

1. Teismelised käituvad sellistes konfliktisituatsioonides autonoomsemalt, kus peavad vajalikuks enda otsustusõiguse eest välja astuda ning väljendavad vähem autonoomsust nendes situatsioonides, kus nad vanematega ühel meelel on.
2. Vanemate klasside õpilased näitavad konfliktisituatsioonides rohkem autonoomsust välja.
3. 9. klasside teismelistel esineb vanematega rohkem konflikte kui 7. klasside õpilastel.
4. Teismelistel, kes on vanematega lähedasemad, esineb vanematega konflikte harvemini.

Meetod

Valim

Valimisse kuulus 187 Tartumaa põhikoolide 7.-9. klasside õpilast vanuses 12-16. Uurimuses osales 113 tüdrukut (61%) ja 73 poissi (39%). 7. klassidest oli vastajaid 75 ($M=13,1$; $SD=0,406$), 8. klassidest vastas 52 teismelist ($M=14,02$; $SD=0,242$) ning 9. klassidest 60 teismelist ($M=15,1$; $SD=0,309$).

Protseduur ja mõõdikud

Uuringusse valiti teismelised koolide asukoha järgi. Selleks võeti ühendust mitme Eesti põhikooliga nii Harjumaalt kui Tartumaalt. Selle protsessi lõpuks saadi koolipoolsed nõusolekud 5 Tartumaa koolilt.

Kui kool oli uuringus osalemiseks nõusoleku andnud, saadeti lastevanematele allkirjastamiseks mõeldud nõusolekuvormid. Kirjaliku vormiga tutvustati lapsevanematele uurimistöö eesmärki, selgitati, kuidas lastelt andmeid koguma hakatakse ning teavitati, et laste osalus uurimistöös on anonüümne.

Seejärel käidi koolides kaasüliõpilasega koostöös kahe eraldiseisva uurimistöö tarbeks andmeid kogumas.

Phinney jt. (2005) löid kuus hüpoteetilist konfliktisituatsiooni, mis aitaksid uurida teismeliste konfliktikäitumise strateegiaid ja põhjuseid. Konfliktisituatsioonid varieerusid igapäevastest kodutöödest kuni pikaajaliste probleemideni mis teismeliste tulevikku mõjutavad (Phinney jt., 2005). Oma uuringu tulemusena eristas Phinney jt. (2005) viis strateegiat ning viis põhjust, kuidas teismelised esitatud konfliktisituatsioonides käituksid. Strateegiateks osutusid kuuletumine – teismeline allub vanemale vastu vaidlemata; läbirääkimine – teismeline proovib vanemaga kompromissi leida, enese maksmapanemine – teismeline käitub oma tahtmise järgi; petmine – teismeline teeb salaja oma tahtmise järgi ja lahkarvamuse puudumine – teismelisel on vanematega samad uskumused (Phinney jt., 2005). Konfliktisituatsioonide põhjusteks osutusid perekond – teismeline peab perekonda oluliseks ning tunneb kohustust neile alluda; sund – vanemad sunnivad teismelist alluma; mõlemapoolsus – soov saavutada nii teismelise kui vanemate rahulolu; oma huvi – kas pika- või lühiajaline huvi oma tahtmine saavutada; konflikti puudumine – situatsioon ei kujuta endas probleemi (Phinney jt., 2005).

Phinney jt. (2005) uuringus kasutatud kuus hüpoteetilist konfliktisituatsiooni olid varasemalt Eesti konteksti kohandatud (Tamm ja Tulviste, 2011). Hindamaks hüpoteetiliste konfliktiolukordade sobivust eesti teismeliste, viisin läbi vestlusringi 24 9. klassi õpilasega. Vestlusringi eesmärgiks oli arutleda küsimustikus esitatud situatsioonide üle ja leida nende seast teismeliste ja nende vanemate vahel kõige sagedamini esinevad konfliktisituatsioonid. Selle tulemusena valmis küsimustik (vt Lisa 1) nelja hüpoteetilise konfliktisituatsiooniga:

1. Linnamineku keelamine:

Oled otsustanud sõpradega õhtul linnas kokku saada. Sinu vanemad aga ei taha, et Sa linna peale lähesid.

2. Kodutööde tegemata jätmine:

Oled parasjagu arvutis/telefonis, kui Su vanemad töölt koju tulevad. Vanemad näevad, et Sa ei ole oma tavalisi koduseid töid ära teinud ja käsivad Sul need silmapilk ära teha. Sina aga tahaksid veel veidi arvutis/telefonis olla.

3. Sõprussuhte keelamine:

Kohtad kedagi, kellega oled väga headeks sõpradeks saanud. Sinu vanemad aga arvavad, et sõber avaldab Sulle halba mõju ja Sa ei peaks temaga suhtlema.

4. Iseseisvalt reisimise keelamine:

Tahaksid suvel oma sõbrale linnast välja külla sõita ja sealkandis veidi ringi vaadata. Sinu vanemad aga arvavad, et Sul on veel vara üksinda rännata.

Pärast konfliktisituatsioonide esitamist paluti teismelistel kirjalikult vastata kuidas nad käituksid (planeeritav käitumine) ja miks nad nii käituksid (käitumise põhjendus), samuti hinnata konfliktide esinemissagedust 5-pallisel skaalal (1=mitte kunagi; 2=harva; 3=mõnikord; 4=sageli; 5=väga sageli). Seejärel paluti teismelistel hinnata 5-pallisel skaalal (1=ei ole üldse lähedased; 2=ei ole eriti lähedased; 3=oleme mõõdukalt lähedased; 4=oleme lähedased; 5=oleme väga lähedased) kui lähedaseks nad end oma vanematega peavad.

Kodeerimine

Hüpoteetiliste konfliktisituatsioonide vastuste analüüsimiseks kategoriseerisin avatud vastused Phinney jt. (2005) uuringu eeskujul, tõlkides vastavad kategooriad eesti keelde. Teismeliste planeeritav käitumine ja käitumise põhjendused kategoriseeriti 5 kategooriasse (vt Tabel 1).

Tabel 1: Hüpoteetiliste konfliktisituatsioonide kategooriad

Planeeritav käitumine	Kirjeldus
1. Kuuletumine	Teismeline kuuletub küsimusi esitamata vanemate vaadetele ja soovidele. Nt. „Ma teeksin mida vanemad tahavad.”
2. Läbirääkimine	Teismeline küsib, anub, vaidleb, peab läbirääkimisi, et saada oma tahtmine või kompromiss. Nt. „Ma anuksin oma vanemaid et nad lubaks mul minna.” Või astub samme näitamaks oma küpsust ja vastutusvõimet. Nt. „Ma püüan neile näidata, et ma olen piisavalt vana.”
3. Enese makspanek	Teismeline käitub vanemate silme all oma tahtmise järgi. „Ma teeksin mida ma tahan.”
4. Petmine	Teismeline teeb salaja oma tahtmise järgi, vanemaid pettes ja/või manipuleerides. Nt. „Ma ütleksin neile, et ma lähen sõbra juurde.”
5. Lahkarvamus puudub	Teismelisel on vanematega samad uskumused või teismeline usub, et vanemad ei oleks tema valikutele vastu. Nt. „Ma nõustun vanematega,” või „Mu vanemad laseks mul teha seda, mida tahan.”
Käitumise põhjendus	Kirjeldus
1. Perekond/vanemad	Perekonna olulisus ja sellele pühendumine, pereharmoonia hoidmine; vanemate austamine ja nende pärast muretsemine; kohustus vanematele kuuletuda. Nt. „Mu perekond on tähtsam kui mu sõbrad.”
2. Sund	Kaudselt või otseselt sund vanematele kuuletuda, et vältida vanemate viha või karistust. Nt. „Ma ei tahaks jamadesse sattuda.”
3. Mõlemapoolsus	Et rahulolu saavutaksid nii vanemad kui teismeline. Nt. „Nii saaksid kõik oma tahtmise ja oleksid õnnelikud.”
4. Omahuvi	Lühi- või pikaajaline omahuvi. Nt. „See on minu elu, seega minu valik.”
5. Konflikti puudumine	Olukord ei ole probleemiks. Nt. „Mu vanemad ei peataks mind.”

Tulemused

Konfliktitüüpide sagedused

Kõige enam esineb kodutööde tegemata jätmist ($M=2,46$; $SD=1,08$), seejärel linnaskäimise keelamist ($M=2,25$; $SD=0,94$). Kolmandana esines iseseisvalt reisimise keelamist ($M=2,25$; $SD=0,94$). Kõige vähem esines konfliktisituatsioonidest sõprussuhete keelamist ($M=1,5$; $SD=0,73$).

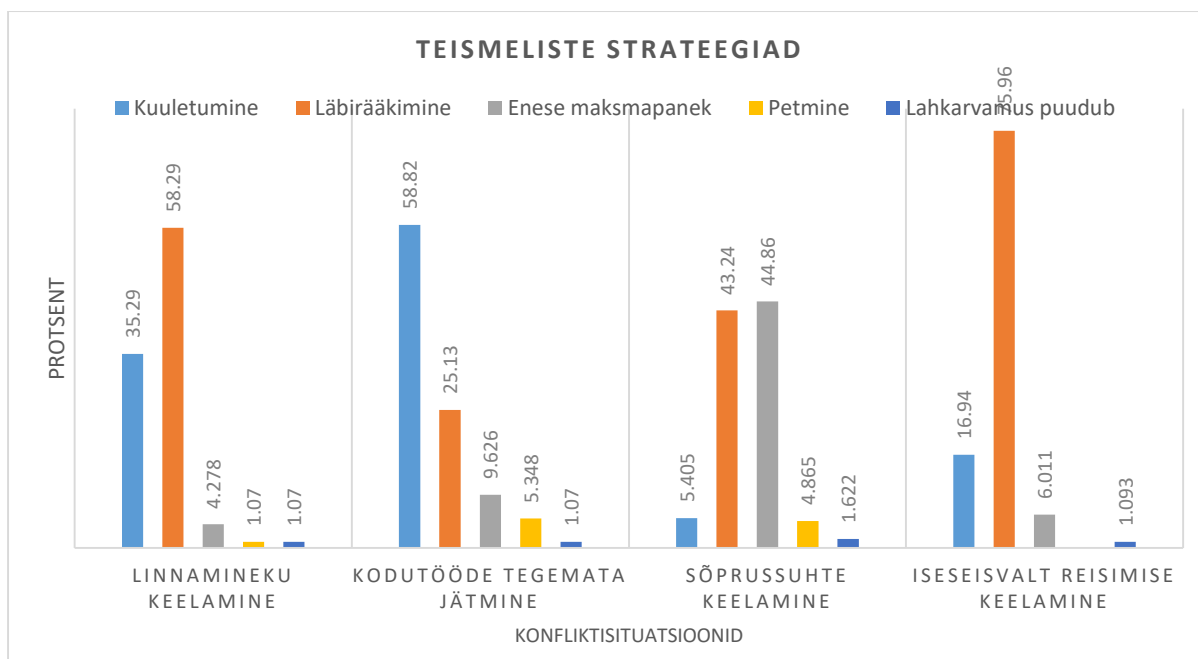
Soolised ja klasside vahelised erinevused sageduses

Et leida kas konfliktisituatsioonide sageduses esines soolisi erinevusi, viisin läbi kahe sõltumatu grupi võrdlemise T-testiga. Nii linnaskäimise keelamise ($t(181)=0,23$; $p=0,822$), kodutööde tegemata jätmise ($t(182)=1,20$; $p=0,232$), sõprussuhete keelamise ($t(180)=0,21$; $p=0,822$) kui ka iseseisvalt reisimise keelamise ($t(177)=0,48$; $p=0,630$) puhul statistiliselt olulisi soolisi erinevusi konfliktide sageduses ei esinenud.

Uurimaks kas konfliktisituatsioonides klassiti erinevusi esineb, viisin läbi ANOVA ühefaktorilise dispersioonanalüüsi. Selle tulemusena võib öelda, et ka klassiti ei esine konfliktisituatsioonide sageduses statistiliselt olulisi erinevusi ei linnaskäimise keelamise ($F(2)=0,664$; $p=0,52$), kodutööde tegemata jätmise ($F(2)=0,038$; $p=0,96$), sõprussuhete keelamise ($F(2)=1,683$; $p=0,19$) ega iseseisvalt reisimise keelamise puhul ($F(2)=0,589$; $p=0,56$).

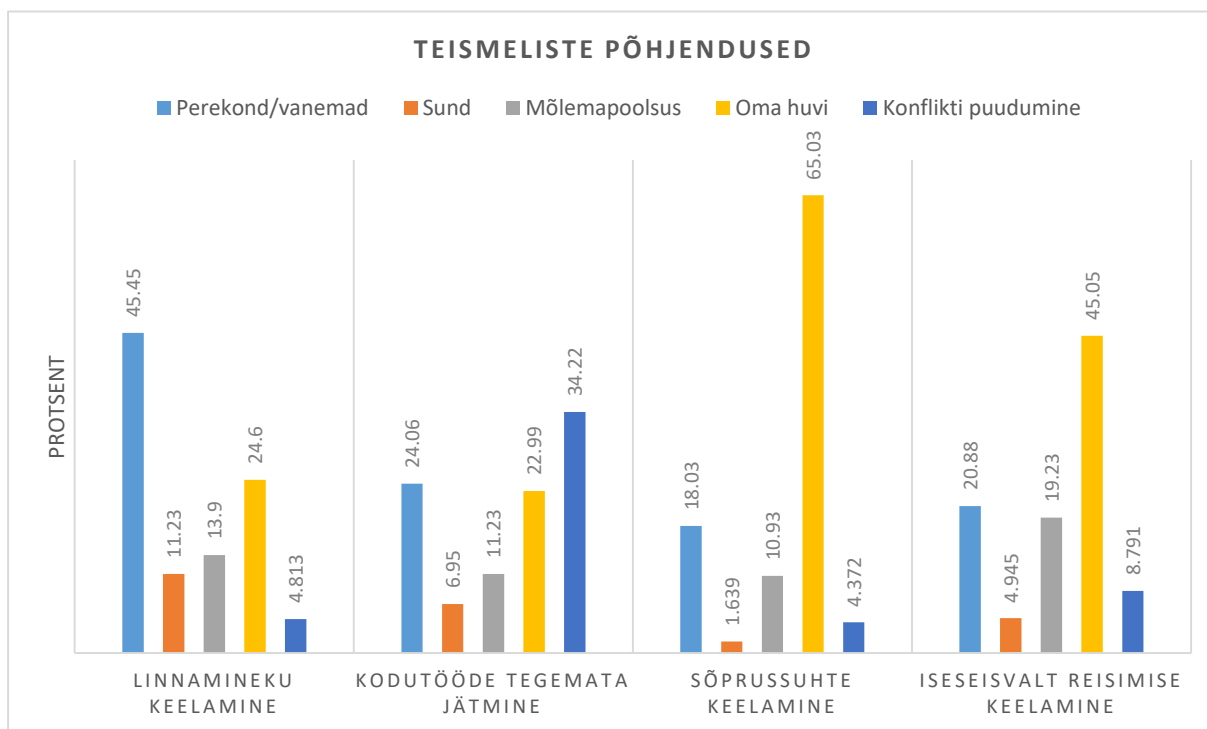
Teismeliste käitumisstrateegiate ja põhjuste erinevused konfliktiolukordades

Linnamineku keelamise ja iseseisvalt reisimise keelamise puhul vastasid teismelised kõige sagedamini, et konfliktisituatsiooni lahendamiseks peaksid nad vanematega läbirääkimisi (kategooriate kirjeldused vt Tabel 1), vastavalt 58.3% ning 76% vastanutest (vt Joonis 1).

Joonis 1: Kuidas teismelised konfliktisituatsioonides käituvad.

Kodutööde tegemata jätmise puhul kuuletuks 58,8% teismelistest vanematele. Sõprussuhte keelamise puhul paneksid kõige sagedamini (44,9%) teismelised end maksma. Kõikides hüpoteetilistes konfliktisituatsioonides kokku vastas enim teismelisi, et lahendaksid konflikti läbirääkimisega.

Joonis 2: Millega teismelised oma käitumist konfliktisituatsioonides põhjendavad.

Linnamineku keelamise puhul põhjendas 45,5% teismelistest oma planeeritavat käitumist perekonna/vanematega, kodutööde tegemata jätmise konfliktisituatsiooni (34,2%) põhjendati konflikti puudumisega, sõprussuhete keelamist (65%) ja iseseisvalt reisimise keelamist (45%) põhjendati enim oma huviga. Kõikide situatsioonide puhul vastati enam konfliktilahendusviisi põhjuseks oma huvi.

Leidmaks strateegiate erinevused konfliktisituatsioonides, kasutasin hii-ruut testi olulisusenivool .01, et vähendada testide suurest arvust tingitud esimest tüüpi vea tegemise tõenäosust. Statistiliselt oluline seos puudub nii linnamineku keelamise ja kodutööde tegemata jätmise vahel ($\chi^2=5.982$; $p=0.917$), linnamineku keelamise ja sõprussuhete keelamise vahel ($\chi^2=16.487$; $p=0.170$) linnamineku keelamise ja iseseisvalt reisimise keelamise vahel ($\chi^2=5.004$; $p=0.543$), kodutööde tegemata jätmise ja sõprussuhete keelamise vahel ($\chi^2=12.019$; $p=0.743$), kodutööde tegemata jätmise ja iseseisvalt reisimise keelamise vahel ($\chi^2=16.816$; $p=0.032$) kui ka sõprussuhete keelamise ja iseseisvalt reisimise keelamise vahel ($\chi^2=6.742$; $p=0.565$).

Hii-ruut testi olulisusenivool .01 kasutasin ka põhjuste erinevuste leidmiseks eri konfliktisituatsioonides. Selle põhjal võib öelda, et statistiliselt oluline seos puudub linnamineku keelamise ja kodutööde tegemata jätmise vahel ($\chi^2=13.707$; $p=0.845$) ja kodutööde tegemata jätmise ja sõprussuhete keelamise vahel ($\chi^2=16.413$; $p=0.691$). Statistiliselt oluline seos esines linnamineku keelamise ja sõprussuhete keelamise vahel ($\chi^2=42.242$; $p=0.000$), linnamineku keelamise ja iseseisvalt reisimise keelamise vahel ($\chi^2=42.966$; $p=0.002$), kodutööde tegemata jätmise ja iseseisvalt reisimise keelamise vahel ($\chi^2=44.834$; $p=0.009$) ning sõprussuhete keelamise ja iseseisvalt reisimise keelamise vahel ($\chi^2=39.905$; $p=0.005$).

Kuidas sugu, klass, lähedus ja sagedus strateegiatega seotud on

Et leida kuidas sugu, klass, lähedus ja sagedus konfliktisituatsiooni strateegiatega seotud on, viisin läbi multinominaalse lineaarse regressioonimudeli, kus sõltuvaks tunnuseks olid konfliktisituatsioonide strateegiad ning sõltumatuteks tunnusteks sugu, klass, lähedus ning vastava konfliktisituatsiooni lähedus. Linnamineku keelamise puhul ei olnud muutujad konfliktisituatsiooniga statistiliselt oluliselt seotud ($F(4)=2.347$; $r=0.224$; $p=0.636$). Kodutööde tegemata jätmise konfliktisituatsioonis puhul ei olnud muutujad konfliktisituatsiooniga statistiliselt oluliselt seotud ($F(4)=1.199$; $r=0.174$; $p=0.93$).

Sõprussuhete keelamise puhul ei olnud samuti muutujad konfliktisituatsiooniga statistiliselt oluliselt seotud ($F(4)=2.039$; $r=0.210$; $p=.091$). Iseseisvalt reisimise keelamise puhul ei olnud muutujad konfliktisituatsiooniga statistiliselt oluliselt seotud ($F(4)=0.917$; $r=0.143$; $p=0.456$).

Arutelu ja järeldused

Uurimuse eesmärk oli hüpoteetiliste konfliktisituatsioonide abil uurida eesti teismeliste konfliktikäitumist nende vanematega ning selle võimalikku seost emotsionaalse lähedusega. Uurimuse käigus leiti, et enim esineb konfliktisituatsioonidest kodutööde tegemata jätmist ning vähim sõprussuhete keelamist. Sooliselt ja klasside vaheliselt konfliktisituatsioonide sageduses statistiliselt oluliselt erinevusi ei esinenud. Linnamineku keelamise ja iseseisvalt reisimise keelamise puhul vastasid teismelised kõige sagedamini, et konfliktisituatsiooni lahendamiseks peaksid nad vanematega läbirääkimisi, kuid konfliktisituatsioonide strateegias ei esinenud statistiliselt olulisi erinevusi. Tulemuste põhjal ei saa väita, et konfliktitüüpide sagedusel oleks seos lähedusega.

Saadud andmeid analüüsides selgus, et linnamineku keelamist ja iseseisvalt reisimise keelamist lahendaksid teismelised pigem vanematega läbirääkimisi pidades, kus teismeline proovib kas vanemaga kompromissi leida või oma vanemaid ümber veenda. Kodutööde tegemata jätmise puhul aga vastasid teismelised kõige sagedamini, et nad kuulaksid küsimusi esitamata oma vanemate sõna. Sõprussuhete keelamise konfliktisituatsioonis vastasid teismelised enim, et paneksid end maksma, käitudes vanemate silme all oma tahtmise järgi.

Smetana (1995) tõi välja, et teismelised panevad end rohkem maksma neis situatsioonides, kus peavad iseenda otsustusõigust tähtsaimaks, võrreldes igapäevaste kodutöödega (Phinney jt., 2005). Tamm (2015) tõi välja, et on palju teismelisi, kes väidetavalt järgiks iseenda soove. Need kaks suhtumist tulid välja ka antud töös. Kodutöid puudutava konfliktisituatsiooni puhul vastas 58.8% teismelistest, et kuuletusid vanematele koheselt – kodutööde tegemine on järelikult teema, kus teismelised ei pea vajalikuks enda autonoomsust väljendada ning leiavad, et siinkohal on vanematel suurem otsustusõigus, mida kahtluse alla ei seata.

Üheks hüpoteesiks oli, et teismelised käituvad autonoomsemalt konfliktisituatsioonides, kus peavad vajalikuks enda otsustusõiguse eest välja astuda ning vähem neis olukordades, kus nad vanematega nõustuvad. Seda toetas ka Phinney jt. (2005) poolt väljatoodu, et vanema soovile kuuletudes püütakse säilitada pererahmooni. Kodutöid puudutav konfliktisituatsioon oli ainus, mis oli pühendatud täielikult kodukeskkonnale, seega taolistel teemadel võivad teismelised püüda vanematega võimalikult häid suhteid hoida. Antud uurimuses aga puudusid konfliktisituatsioonide strateegiate vahel statistiliselt olulised erinevused.

Mis puudutab aga sõprussuhete keelamist, siis siin väljendasid enamus teismelised oma autonoomsust. Vastuseid analüüsisid esines korduvalt vastuseid, mille sisuks oli teismelise õigus endale sõpru valida. See annab mõista, et sõprussuhted on teismeliste jaoks väga olulised ning nad tunnevad, et neil on enda sõprussuhete üle otsustamise üle täielik õigus. See kattub ka Smetana ja Asquithi (1994) arvamusega, et teismelised rõhuvad oma vajadustele siis, kui kõnealune teema puudutab nende isiklikke teemasid (Tamm, 2015), mis sõprussuhted ka kindlasti on.

Phinney jt. (2005) tõi välja, et konfliktisituatsioonid aitavad meil mõista ka teismeliste suhtumist vanematesse. Teismeliste konfliktikäitumine võib olla seotud omahuviga või taktitundega teiste vastu olenemata sellest, milline oli teismelise käitumislaid konfliktisituatsiooni ajal (Phinney jt., 2005). Antud uuringust tuli välja, et teismeliste suhtumine vanematesse on erinevate konfliktisituatsioonide puhul erinev. Näiteks väljendasid teismelised enim perekonna tähtsust ja peresuhete harmoonia säilitamist linnamineku keelamise puhul, mis puudutas olukorda, kus vanemad ei tahtnud, et teismeline õhtul sõpradega linnapeale läheks. See näitab, et taolises situatsioonis arvestavad teismelised oma vanematega kõige sagedamini.

Taaskord, mis puudutas sõprussuhteid, ning ka sõbrale maale külla minemist, vastasid teismelised kõige sagedamini, et valiksid oma käitumislaidi omahuvist tingituna. See läheb taas kokku eelnevalt väljatooduga. Ka iseseisvalt reisimise keelamine on sotsiaalse sisuga, kus teismeline soovib oma sõbrale maale külla minna.

Mis puudutab kodutööde tegemist, vastasid teismelised kõige sagedamini, et taolises situatsioonis nad konflikti ei näe. Seda võib seletada sellega, et kuna enamus teismelisi selles situatsioonis vanematele kohe kuuletusid, on nad sellega harjunud ning ei näe probleemi selles, et vanemate soovile kohe kuuletuda. Samas võib teismelistel siiski olla alateadvuslik soov konflikte eirata (Phinney jt., 2005).

Phinney jt. (2005) väite kohta, et kultuurides, kus harmoonilised suhted on olulised, ei vastandu teismelised harmoonilise suhte hoidmise nimel oma vanematele, saab antud uurimuse tulemuste põhjal väita, et meie kultuuri teismelistele see ei laiene. Samas ei saa ka öelda, et antud uurimuses osalenud teismelised ühtmoodi käituksid, vaid pigem on teismeliste konfliktikäitumine mõjutatud situatsioonist endast ja selle sisust.

Allison ja Schultz (2004) leidsid, et enim konflikte tekib majapidamistööde, koolitööde ning toa koristamise teemadel. See tulemus tuli välja ka antud töös, kus kõige tihedamini esines konfliktisituatsiooni, kus vanem käskis teismelistel koduste töödega tegelema hakata. Kõige harvem esines teismelistel konflikte, kus vanemad proovisid teismeliste suhteid sõpradega mõjutada.

Üheks hüpoteesiks oli, et vanemate klasside õpilastel esineb vanematega sagedamini konflikte kui noorematel. Antud uuringus see kinnitust ei leidnud, sest klasside konfliktisageduses puudusid statistiliselt olulised erinevused. Allisoni ja Schultzi (2004) leidsid, et teismeliste ja nende vanemate vahel esineb konflikte rohkem teismeea alguses ning keskel, võrreldes ajaga enne või pärast teismeiga, see antud uuringu puhul tõeseks ei osutunud. Sarnase tulemuse said aga Chung, Flook ja Fuligni (2009), kes leidsid Galambose ja Almeida (1992) longituuduuringule tuginedes, et 6.-8. klassides teismeliste üldine konfliktide arv oma vanematega ei tõusnud.

Hüpotees, et klasside lõikes muutuvad teismelised vanemaks saades konfliktisituatsioonides autonoomsemaks, paika ei pidanud. Tulemustest selgus, et klasside lõikes ei ole konfliktisituatsioonides statistiliselt olulisi erinevusi.

Viimaseks soovisin teada saada, kas konfliktikäitumisel võiks olla seos sellega, kui lähedaseks teismeline end vanemaga peab. Konfliktisituatsioonid linnamineku keelamise ja iseseisvalt reisimise keelamise kohta selle alla ei kuulu, kuid statistiliselt oluline seos oli lähedusega konfliktisituatsioonides, mis puudutasid kodutööde tegemata jätmist ja sõprussuhete keelamist, seega pidas hüpotees kahe konfliktisituatsiooni puhul paika. Doorn (2008) väitis, et teismeea konfliktid häirivad suhteid vanematega vaid ajutiselt ning ühe konflikti mõju teismelise-vanema suhtele on tagasihoidlik. See tähendab, et isegi kui teismelised tülitseksid oma vanematega palju, ei pruugi see mõjutada seda, kui lähedane nende suhe on. Moller ja Stattin (2001), Seiffge-Krenke (2000), Way & Chen (2000) on aga ka leidnud, et suhet peetakse lähedaks pelgalt selle tõttu, millist tüüpi suhe on (Repinski ja Zook, 2005). Seega võivad pidada lapsed end vanematega lähedaseks automaatselt, konfliktidest hoolimata, selle tõttu, et vanema-lapse suhe seda endast eeldab.

Antud teemat võiks veel täpsemalt uurida suurendades valimit ning vanusegrupi ulatust, mis annaksid võimaluse usaldusväärsemate järelduste tegemiseks. Lisaks võiks uurida näiteks seda, millised on teismeliste konfliktide erinevused emade või isadega, et oleks võimalik

tulemusi ka varasemalt tehtud uuringutega võrrelda. Konfliktisituatsioone võiks veelgi täiustada, leidmaks juurde konfliktisituatsioonide tüüpe, millega lapsed selgelt samastuda suudaksid ning mille puhul oleksid konfliktisituatsioonid üheselt mõistetavad. Samuti oleks kindlasti väga huvitav teada, millised tegurid mõjutavad teismeliste hinnangut lähedusele oma vanematega teades, et konfliktikäitumisel sellega täielikku seost ei olnud.

Antud uurimuse tugevuseks pean konfliktisituatsioonide kategooriaid. Nende sisu oli konkreetne ning üksteisest selgelt eristuv, mis võimaldas teismeliste vastuseid selgelt ja arusaadavalt kategoriseerida, aidates tagada vastuste usaldusväärsust. Nõrgaks kohaks antud uurimuses võib pidada konfliktisituatsioonide sisu, mida noored võisid erinevat moodi tõlgendada.

Kirjanduse loetelu

Allison, B.N., & Schultz, J.B. (2004). Parent-adolescent Conflict in Early Adolescence. *Adolescence*, 39(153), 101-119.

Cambridge Dictionary. (n.d.). Retrieved January 09, 2017, from <http://dictionary.cambridge.org/>

Chung, G. H., Flook, L., & Fuligni, A. J. (2009). Daily Family Conflict and Emotional Distress Among Adolescents from Latin American, Asian, and European Backgrounds. *Developmental Psychology*, 45(5), 1406-1415. doi:10.1037/a0014163

Doorn, M. D., Branje, S. J., Hox, J. J., & Meeus, W. H. (2008). Intraindividual Variability in Adolescents' Perceived Relationship Satisfaction: The Role of Daily Conflict. *J Youth Adolescence Journal of Youth and Adolescence*, 38(6), 790-803. doi:10.1007/s10964-008-9308-5

Fuligni, A. J. (1998). Authority, Autonomy, and Parent–Adolescent Conflict and Cohesion: A Study of Adolescents from Mexican, Chinese, Filipino, and European Backgrounds. *Developmental Psychology*, 34(4), 782-792. doi:10.1037/0012-1649.34.4.782

Hawk, S. T., Keijsers, L., Hale III, W. W., & Meeus, W. (2009). Mind your own business! Longitudinal relations between perceived privacy invasion and adolescent-parent conflict. *Journal of Family Psychology*, 23(4), 511-520. doi:10.1037/a0015426

Hawkes, G. R., Burchinal, L. G., & Gardner, B. (1957). Pre-Adolescents' Views of Some of Their Relations with Their Parents. *Child Development*, 28(4), 393-399. doi:10.2307/1125966

Karabanova, O. A., & Poskrebysheva, N. N. (2013). Adolescent Autonomy in Parent-child Relations. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 86, 621-628. doi:10.1016/j.sbspro.2013.08.624

Lundell, L. J., Grusec, J. E., McShane, K. E., & Davidov, M. (2008). Mother-Adolescent Conflict: Adolescent Goals, Maternal Perspective-Taking, and Conflict Intensity. *Journal Of Research On Adolescence*, 18(3), 555-571.

- Onongha, G. I. (2015). Influence of Parent-Adolescent Conflict on Adolescent Academic Performance in Oriade Local Government Area, Osun State, Nigeria. *International Journal of Educational Research and Information Science*, 2(4), 61-66.
- Paikoff, R. L., & Brooks-Gunn, J. (1991). Do Parent-Child Relationships Change During Puberty?. *Psychological Bulletin*, 110(1), 47-66. doi:10.1037/0033-2909.110.1.47
- Phinney, J., Kim-Jo, T., Osorio, S., & Vilhjálmsdóttir, P. (2005). Autonomy and Relatedness in Adolescent-Parent Disagreements: Ethnic and Developmental Factors. *Journal of Adolescent Research*, 20(1), 8-39.
- Pinquart, M., & Silbereisen, R. K. (2002). Changes in adolescents' and mothers' autonomy and connectedness in conflict discussions: An observation study. *Journal of Adolescence*, 25(5), 509-522. doi:10.1006/jado.2002.0491
- Repinski, D. J., & Zook, J. M. (2005). Three measures of closeness in adolescents' relationships with parents and friends: Variations and developmental significance. *Personal Relationships*, 12(1), 79-102. doi:10.1111/j.1350-4126.2005.00103.x
- Smetana, J. G. (1988). Adolescents' and Parents' Conceptions of Parental Authority. *Child Development*, 59(2), 321-335. doi:10.2307/1130313
- Steinberg, L. (1987). Impact of puberty on family relations: Effects of pubertal status and pubertal timing. *Developmental Psychology*, 23(3), 451-460. doi:10.1037/0012-1649.23.3.451
- Tamm, A. (2015). *Conflict and their management in early childhood and adolescence*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Qin, D. B., Rak, E., Rana, M., & Donnellan, M. B. (2012). Parent-child relations and psychological adjustment among high-achieving Chinese and European American adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(4), 863-873. doi:10.1016/j.adolescence.2011.12.004

Lisa 1

Küsimustikus kasutatud hüpoteetilised konfliktisituatsioonid:

1. Oled otsustanud sõpradega õhtul linnas kokku saada. Sinu vanemad aga ei taha, et Sa linna peale läheksid.
2. Oled parasjagu arvutis/telefonis, kui Su vanemad töölt koju tulevad. Vanemad näevad, et Sa ei ole oma tavalisi koduseid töid ära teinud ja käsivad Sul need silmapilk ära teha. Sina aga tahaksid veel veidi arvutis/telefonis olla.
3. Kohtad kedagi, kellega oled väga headeks sõpradeks saanud. Sinu vanemad aga arvavad, et sõber avaldab Sulle halba mõju ja Sa ei peaks temaga suhtlema.
4. Tahaksid suvel oma sõbrale linnast välja külla sõita ja sealkandis veidi ringi vaadata. Sinu vanemad aga arvavad, et Sul on veel vara üksinda rännata.

- ❖ Kuidas Sa sellises olukorras käituksid?
- ❖ Miks Sa nii käituksid?
- ❖ Kui tihti taolisi olukordi Sinu ja Su vanemate vahel esineb?

Mitte kunagi / harva / mõnikord / sageli / väga sageli.

Emotsionaalse läheduse küsimus:

Kui lähedaseks Sa end oma vanematega pead?

- Ei ole üldse lähedased
- Ei ole eriti lähedased
- Oleme mõõdukalt lähedased
- Oleme lähedased
- Oleme väga lähedased

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Mia Lahtvee